

چکیده مقاله‌های همایش بین‌المللی
مطالعات تاریخ ایران دوره صفوی
اجلاس یکم، پژوهش در منابع اصلی، نسخ خطی، و اسناد

۱۰-۹ آبان ۱۳۹۲

ناشر: انجمن ایرانی تاریخ
زیر نظر دکتر نزهت احمدی
ویراستار ادبی: دل‌آرا مردوخ
کارشناس اجرایی: مریم صالحی

انجمن ایرانی تاریخ: تهران، بزرگراه حقانی، ابتدای شهید حساری، سازمان اسناد و کتابخانه
ملی، طبقه ۸، اتاق ۱۷
تلفکس: ۲۶۴۰۳۰۰۷

تارنما: www.ishistory.ir   info@ishistory.ir

حامیان همایش:

- دانشگاه الزهراء (س)
- مرکز مطالعات و همکاری‌های بین‌المللی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
- پژوهشکده تاریخ اسلام
- سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
- کتابخانه، موزه و مرکز اسناد مجلس شورای اسلامی
- کتابخانه تخصصی تاریخ اسلام و ایران
- انجمن زنان پژوهشگر تاریخ
- پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

منابع تاریخی سبک نقالی در عصر صفوی

عباس سرافرازی^۱

نقالی نوعی نمایش گفتاری است که مجری آن یک نفر بوده و مطالب را برای شنوندگان و بینندگان در حالی که آنان در اطراف وی حلقه می‌زدند روایت می‌کرده است. رونق چنین نمایش‌هایی با قدرت‌یابی خاندان صفوی در ایران وارد مرحله تازه‌تری گردید. دوره صفوی موضوعات نقالی از جنبه شاهنامه‌خوانی و ابومسلم‌خوانی وارد داستان‌های ملی و مذهبی و سپس وارد شبه‌تاریخی و دودمانی گردید. در ابتدای دوره صفوی شاهنامه‌هایی در خصوص پادشاهان صفوی سروده شد، مانند شاهنامه ماضی، شاهنامه نواب‌عالی، شاهنامه صادقی، شاهنامه عباسی و رزم‌نامه شاه اسماعیل با شیبک خان ازبک. در پایان دوره صفوی و پس از فوت شاه عباس که دوره فتوحات بزرگ و قهرمانی‌ها سپری گردید، خصوصاً پس از برقراری صلح قصرشیرین که به مدت پنجاه سال طول کشید، دیوان‌های سروده‌شده در خصوص پادشاهان بزرگ صفوی به نظم و نثر خوانده و نقالی می‌گردید. پس از مدتی این اطلاعات تاریخی تبدیل به کتاب‌هایی شد که از منابع تاریخی عصر صفوی است. این گونه منابع که جنبه نقالی دارد با این که با انشای ساده و عامیانه نوشته شده است دارای ویژگی‌هایی است. گرچه این نویسندگان کم‌سواد بوده و چندان مایه و پایه علمی نداشته‌اند اما اثر تاریخی خود را بر وقایع تاریخی استوار کرده‌اند. از جمله این منابع که با انشاهای متفاوت و نام‌های مختلف امروزه در دسترس است می‌توان به تاریخ جهانگشای خاقان، عالم‌آرای صفوی و عالم‌آرای شاه اسماعیل اشاره نمود. این پژوهش درصدد است متون شبه‌تاریخی عصر صفوی را که بیشتر به کار نقالان و قصه‌خوانان می‌آمده اما دارای حقایق تاریخی نیز می‌باشد مورد بررسی و امعان نظر قرار دهد و ویژگی‌های این منابع را بررسی نماید.

واژه‌های کلیدی: منابع تاریخی، سبک نقالی، منابع نقالی، جهانگشای خاقان، عالم‌آرای شاه اسماعیل، عالم‌آرای صفوی

۱. هیات علمی گروه تاریخ دانشگاه فردوسی مشهد